

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) (H1193)

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De Geelbuikvuurpad is een kleine pad met een plat gedrongen lichaam en behoort tot de familie der schijftongkikkers. Het is een pioniersoort die sterk afhankelijk is van kleinschalige dynamiek bijvoorbeeld hevige regenbuien die kortstondige waterplassen creëren of watertjes die ontstaan door karren- of bandensporen. Op het land verblijven ze meestal in kleinschalige landschapselementen zoals houtsingels, graften en bosjes in het mergellandschap. De rugzijde is grijsbruin met onregelmatige donkere vlekjes, waardoor het dier als het stil zit in de modder niet opvalt. De keel, de buik en de binnenzijde van de poten zijn opvallend geel met zwarte tot blauwgrijze vlekjes. De dieren zijn individueel herkenbaar aan de buikpatronen. Opvallend voor deze soort is de hart- of druppelvormige oogpupil.

Relatief belang in Europa: aanzienlijk

De Geelbuikvuurpad heeft binnen Europa een vrij groot, maar niet aaneengesloten verspreidingsgebied en wordt vooral op hoogtes van meer dan 250 m boven zeeniveau gevonden. De soort komt voor in grote delen van Midden-Europa en heeft daarnaast enkele vindplaatsen in de Apennijnen en op de Balkan; de vindplaatsen in de gebergten van Zuid-Europa betreffen waarschijnlijk ijstijdrelicten. Het voorkomen van de Geelbuikvuurpad is veelal lokaal. In alle Noordwest-Europese landen waar de Geelbuikvuurpad voorkomt is er sprake van grootschalige habitatvernietiging en dus van inkrimping van het verspreidingsgebied. In de ons omringende landen, België en Duitsland, is het slecht gesteld met de Geelbuikvuurpad. In België wordt de soort als nagenoeg uitgestorven beschouwd en voor Duitsland geldt dat er nog maar weinig leefgebieden over zijn (de status is 'bedreigd'). Ook in Luxemburg gaat het slecht met de Geelbuikvuurpad en vanuit Frankrijk (status 'bedreigd') zijn er duidelijke signalen dat veranderend landgebruik een negatieve uitwerking heeft op de verspreiding van de soort. Behoud van de Geelbuikvuurpad binnen onze landsgrenzen wordt daarmee op Europese schaal steeds belangrijker. In Nederland komt alleen in de grensstreek met België en Duitsland nog een 'levensvatbare' populatie voor.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De Geelbuikvuurpad leeft in heuvelachtige en bergachtige gebieden, en geeft binnen deze gebieden de voorkeur aan instabiele situaties. De soort heeft vooral de kleinschalige dynamiek nodig, die zorgt voor de aanwezigheid van poeltjes en dergelijke waarin géén andere amfibieën voorkomen. Zulke tijdelijke wateren zijn geschikt als voortplantingsbiotopen vooral als ze ondiep en zonnig gelegen zijn, een leem-, löss- of kleibodem bezitten en er weinig of geen begroeiing aanwezig is. Als de soort onder die omstandigheden eieren afzet heeft de voortplanting de meeste kans op succes. Het water warmt snel op, zodat een snelle ontwikkeling van de eieren en larven ('dikkopjes') mogelijk is. Het risico van te vroeg opdrogen is bij ondiepe poeltjes relatief groot, maar de afwezigheid van andere amfibiesoorten of vissen die het broedsel eten compenseert dit. Beheersmaatregelen die in het belang van andere amfibiesoorten worden uitgevoerd, bijvoorbeeld de aanleg van permanent waterhoudende poelen in de omgeving, kunnen een negatieve invloed hebben op de aanwezigheid van Geelbuikvuurpaden (concurrentie).

De voortplanting vindt in de voorjaar-zomer periode plaats. In de rest van het jaar leeft de Geelbuikvuurpad in structuur- en soortenrijke graslanden, in (hakhout)bossen en struwelen. Zulke landbiotopen dienen op hoogstens een paar honderd meter van het voortplantingswater aanwezig te zijn. Een dergelijke combinatie van biotopen treedt op in kleinschalige landschappen met extensief beheer of extensief agrarisch gebruik.

De soort komt van nature in overstromingsvlakten van beken (en rivieren) in heuvelachtige gebieden voor. In andere delen van Europa wordt de soort nog wel in zulke overstromingsvlakten aangetroffen. In Nederland is de Geelbuikvuurpad daar niet aanwezig. Of ze daar in het verleden meer voorkwam is niet bekend. De soort komt in ons land tegenwoordig vooral voor in een andersoortig ('secundair') leefgebied. Het traditionele kleinschalige agrarische gebruik van het Zuid-limburgse heuvellandschap zorgde voor een goed alternatief. Vooral de warme naar het zuiden gekeerde hellingen blijken de soort aan te trekken. Het leefgebied van de Geelbuikvuurpad in Nederland omvat echter het geheel van het karakteristieke landschap met graffen, holle onverharde wegen, hellingbossen, rommelige overhoekjes en tijdelijke watertjes in karrensporen en ondergelopen weilanden. Dit landschap was tot rond 1975 tamelijk algemeen in Zuid-Limburg, maar heeft daarna plaatsgemaakt voor grootschalige landbouw, verharde wegen en stedelijke uitbreidingen.

Een deel van de Geelbuikvuurpad populaties heeft toen opnieuw een andersoortig vervangend ('tertiair') leefgebied gevonden: de kalksteengroeve. Kalksteengroeven bieden de Geelbuikvuurpad de nodige combinatie van kleinschalige dynamiek, veel zonnewarmte en voortplantingslocaties met een gebrek aan concurrerende soorten. Nu veel groeves gesloten zijn en de exploitatie van bestaande groeves onzeker is, dreigt dit derde toevluchtsoord te verdwijnen. Of de soort voor Nederland behouden blijft, hangt af van het natuurbeheer waarbij kleinschalige dynamiek in stand wordt gehouden, bijvoorbeeld als soortgerichte maatregel voor de Geelbuikvuurpad.

Type habitat	Sturende factor	Onderliggend landschapssysteem
Primair habitat	Natuur (dynamiek)	Overstromingsvlaktes beek- en rivierdalen
Secundair habitat (oorspronkelijk habitat in Nederland)	Boer (kleinschalige dynamiek)	Kleinschalig agrarisch landschap
Tertiair habitat (alternatief habitat)	Groeve exploitant	In gebruik zijnde Kalksteengroeves
Combinatie van secundair en tertiair habitat	Natuurbeschermer	Kleinschalig natuurbeheer van voormalige biotopen

Verschuivingen van het habitat van de Geelbuikvuurpad in ons land gedurende de afgelopen eeuw.

Voedsel: Waterkevers, muggenlarven, slakken, mieren.

4. Huidig voorkomen

In Nederland bereikt de Geelbuikvuurpad de noordwest grens van zijn Europese verspreiding en de soort is hier uitsluitend te vinden in het Zuid-Limburgse heuvelland. Er zijn in ons land nog vijf populaties met in totaal inmiddels 250 exemplaren (stand 2006). De in 2005 in groeve Blom bij Terblijt (binnen Natura 2000 gebied Bemelerberg & Schiepersberg) en in 2006 in de Meertensgroeve bij Vilt (binnen Natura 2000 gebied Geuldal) uitgevoerde introducties van dikkopjes van Geelbuikvuurpaden zijn hierbij buiten beschouwing gelaten.

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: Door het steeds verder verdwijnen van geschikt voortplantings- en landhabitat in combinatie met een algehele afname van kleinschalige dynamiek in het landschap is het aantal locaties waar de Geelbuikvuurpad voorkomt in de laatste decennia sterk afgenomen. Inventarisaties vanaf het begin van de zestiger jaren hebben duidelijk aangetoond dat de achteruitgang van de soort dramatisch is. In 1964 waren er tachtig vindplaatsen en in 1975 negentien.

Recente ontwikkelingen: In het jaar 2000, bij het verschijnen van het soortbeschermingsplan 'vroedmeesterpad en Geelbuikvuurpad', kwam de Geelbuikvuurpad nog op zeven plaatsen voor, namelijk: 't Rooth, de Julianagroeven, het Gerendal, Wahlwiller, de Berghofweide, Crapoel en Slekkendel. In 2004 wordt de soort alleen nog op de eerste vijf van deze zeven locaties aangetroffen, maar sinds 2000 zijn de aantallen op die overgebleven locaties wel toegenomen. Van de nu nog overgebleven locaties herbergt alleen groeve 't Rooth een populatie van meer dan 100 dieren.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: zeer ongunstig

Het verspreidingsgebied omvat nu 2 10x10 km-hokken en is daarmee meer dan 10% kleiner dan de gunstige referentie.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Geen enkele Nederlandse populatie van de Geelbuikvuurpad kan als duurzaam beschouwd worden. In feite zijn ze allemaal te klein. Dat geldt ook voor de grootste populatie, die in groeve 't Rooth.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

In de huidige situatie mist de soort een duurzaam habitatnetwerk waarbinnen een 'levensvatbare' populatie zich kan ontwikkelen en handhaven.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: zeer ongunstig

In de afgelopen vier jaar is men er in geslaagd om de Geelbuikvuurpad veilig te stellen voor de nabije toekomst. Hiermee bestaat nog geen garantie voor behoud van de soort op lange termijn. Nu veel groeves gesloten zijn en de exploitatie van bestaande groeves onzeker is, dreigt ook dit laatste toevluchtsoord te verdwijnen.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:

Uitbreiding verspreiding, omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 3 10x10 km-hokken

- **populatie:** 3200 volwassen exemplaren

Voor een gunstige staat van instandhouding moet een duurzaam netwerk aan leefgebieden worden gerealiseerd, waarbinnen 'levensvatbare' populaties zich kunnen ontwikkelen. Op termijn moet gewerkt worden aan een uitbreiding naar een netwerk van acht gebieden met in elk deelgebied een levensvatbare populatie en in de acht gebieden samen ten minste 3200 volwassen exemplaren, waarmee een gunstige staat van instandhouding wordt bereikt. Een duurzame populatie omvat tenminste 400 volwassen en subadulte exemplaren. De acht gebieden moeten waar mogelijk onderling verbonden zijn door geschikt leefgebied.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding			
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Eindoordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Bosman, W & B. Crombaghs, 2000. De Geelbuikvuurpad in Limburg 2000. Een onderzoek naar populatieomvang en voortplantingssucces in de laatste leefgebieden. Adviesbureau Natuurbalans/Limes divergens, Ecologisch adviesbureau Groenlanden & Provincie Limburg. Nijmegen.
- Bosman, W. & B. Crombaghs, 2001. De Geelbuikvuurpad in Zuid-Limburg. Habitatgeschiktheidsstudie in een vijftal gebieden in Zuid-Limburg. Bureau Natuurbalans – Limes divergens, Bureau Groenlanden & Provincie Limburg, Nijmegen.
- Bosman, W. & B. Crombaghs, 2001. De Geelbuikvuurpad in Limburg 2001. Een onderzoek naar populatieomvang en voortplantingssucces in de laatste leefgebieden. Ecologisch adviesbureau Groenlanden & Adviesbureau Natuurbalans/Limes divergens, Ooij.
- Bosman, W. & B. Crombaghs, 2002. De Geelbuikvuurpad in Limburg 2002. Een onderzoek naar populatieomvang en voortplantingssucces in de laatste leefgebieden. Ecologisch adviesbureau Groenlanden & Adviesbureau Natuurbalans/Limes divergens, Ooij.
- Bosman, W. & B. Crombaghs, 2004. De geelbuikvuurpad in Limburg in 2004. Een onderzoek naar populatieomvang en voortplantingssucces in de laatste leefgebieden. Ecologisch adviesbureau Groenlanden & Adviesbureau Natuurbalans/Limes divergens, Ooij.
- Bosman, W.W., B.H.J.M. Crombaghs & J.B.M. Thissen, 2007. De Geelbuikvuurpad: perspectief voor een Natura 2000-soort in zeer ongunstige staat. De Levende Natuur 108(6): 252-255.
- Gollmann, B. & G. Gollmann, 2002. Die Gelbbauchunke von der Suhle zur Radspur. Laurenti-Verlag, Bielefeld.
- Günther, R., 1996. Die Amphibien und Reptilien Deutschlands. Gustav Fischer Verlag, Jena.
- Lenders, A.J.W. 2000. Beschermingsplan vroedmeesterpad en geelbuikvuurpad 2000-2004. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, 's Gravenhage.
- PLATFORM GEELBUIKVUURPAD EN VROEDMEESTERPAD, 2006. Beschermingsplan vroedmeesterpad & geelbuikvuurpad in Limburg 2006-2010. Natuurbalans - Limes Divergens BV & Stichting RAVON, Nijmegen.